

Van lichtjes-feest tot Christus-feest

Koffie & Sfeer, 18 december 2024, Jos Aarnoudse

Het is niet de bedoeling er een kerstviering van te maken vanmorgen. Wel een praatje over Kerst. We beginnen op de straat of op de markt, maar we eindigen wel in de kerk. En we

luisteren aan het eind naar een Adventslied en naar een Kinderliedje, waarbij u uiteraard ook mag meezingen of meeneurieën. U vindt de teksten op de blaadjes in de zaal. Het geheel duurt een klein half uurtje.

Van lichtjes-feest tot Christus-feest.

Waarom vieren we Kerst op 25 december? Het woord 'Kerst' is afgeleid van Christus. Met Kerst op 25 december werd er van oudsher in het christelijk geworden Europa stil gestaan bij de geboorte van Jezus. Maar dat is niet altijd zo geweest. Het werd pas in de 4^e eeuw na Christus verplaatst naar 25 december, en wel toen in het Romeinse Rijk van toen de christenen langzaam maar zeker de meerderheid van de bevolking vormden. In heel Europa, binnen het Romeinse Rijk maar ook daarbuiten, dus bij de Germanen en de Kelten bijvoorbeeld werd er midden in de winter, rond de kortste dag een lichtjesfeest gevierd. Bij de Romeinen heette dat feest het feest van de onoverwinnelijke zon (Sol Invictus). Het licht gaat vanaf nu immers weer groeien. In het heidense, germaanse Europa heette dat het Joelfeest. Een midwinterfeest: met een hoop licht, hoge vuren, en veel herrie, knallen, hoornblazerij en getoeter, om het duister en de duistere machten te verdrijven. In de

Scandinavische talen heet Kerst nog steeds Joel. Zoals ook wij nog voor-christelijke namen hebben voor sommige onze dagen zoals woensdag, donderdag en vrijdag, vernoemd naar de Germaanse goden, Wodan (of Odin) en Donar en de Germaanse godin Freia.

Licht en duister: het is een universele symbooltaal. Het donker wordt soms wel eens alleen maar negatief gelabeld. Een mooie donkere, stille nacht, met een prachtige sterrenhemel kan soms heel inspirerend en verstillend zijn, maar meestal wordt duister inderdaad toch vooral geassocieerd met duistere praktijken, met verdwaald raken, de weg kwijt, met angst, met gevaar met dood. Toen ging het licht uit, donkerte, als dekmantel van het kwaad. En dan, ja dan is het licht het symbool voor leven, voor je bestemming vinden, voor vreugde, voor geluk.

Je vindt die symboliek overal wel terug, in allerlei culturen en religies. En dus ook in de Bijbel.

Het eerste woord dat God spreekt in de Bijbel in Genesis 1 is: Er zij licht! Met licht begin alles.

En kijk nu eens naar dat Kerstfeest van ons: als je door de straten rijdt, in de huizen en de winkels kijkt: overal lichtjes.

De kerk en de kerkleiders in de 4^e eeuw zeiden: dat lichtjesfeest dat moet over Christus gaan, we gaan Kerst midden in de winter vieren. Anderen zeggen ook te kunnen aantonen, dat ook meespeelde dat de winterwende precies 9 maanden na het lentebegin valt. En ja, zo'n grootheid, zo'n wereldgenie als Jezus die moet wel verwekt en geboren zijn op zulke bijzondere kosmische momenten, dachten heel veel mensen toen. Wij kijken daar door de komst van de wetenschap allemaal wat nuchterder tegen aan, denk ik.

Hoewel. Moet je eens kijken wat een romantiek en symboliek er rond Kerst is ontstaan. Zo nuchter is dat allemaal niet. Met recht is Kerst het feest genoemd, dat niet alleen in de kerk, maar ook in de volkscultuur enorm populair werd. Het populairst van alles. Dat was het al, maar het werd het nog meer. En die bisschoppen, die dachten vast: *if you cannot beat*

them, join them. Als je ze niet kunt verslaan, voeg je je dan bij hen. We gaan dat midwinterfeest, dat Joel of dat Sol Invictus nooit wegstrijken, dan maken we er maar heel nadrukkelijk een christelijk feest van: de geboorte van Christus, die immers het Licht voor de wereld wordt genoemd in onze Heilige Schrift, en die wordt geïdentificeerd met de belofte van de profeten, die luidt: in de duisternis van de wereld zal er een groot licht opgaan. Welnu, dat gebeurt met de komst van Christus naar de aarde, zeiden ze. Jezus als de zonne der gerechtigheid!

Maar moet je een kijken wat er allemaal omheen is ontstaan, sommige dingen komen uit bijbelse motieven, zoals de ster uit het verhaal van de Driekoningen. Of de stal, uit het verhaal van Bethlehem, of was het toch een grot? Of een grot die als stal werd gebruikt?. En dan heb je ook de herders en de engelen uit Lucas 2. De os en de ezel, die komen weer uit een profetie uit het Oude Testament. Alles bij elkaar, sinds Franciscus daarmee in 1223 begon: ontstond de traditie van de kerststallen. Door protestanten echter weer teruggedrongen, omdat ze tegen beelden waren. Maar vandaag vind je ze overal.

Er zijn inmiddels enorme kerststallen gebouwd. In het Catharijne Convent in Utrecht hebben ze een enorm tafereel uit de Napolitaanse traditie gekocht en gerestaureerd. Die kun je ook dit jaar tot 12 januari gratis gaan bekijken. De mooiste van Nederland, zo vinden ze zelf. Zeker de moeite waard.

En als je nu naar Intratuin gaat, in Duiven bijvoorbeeld, maar vast ook in Barneveld, dan zie je ook zoiets, maar dan in de ontkerkelijkte vorm. Het is de geseclariseerde Kerststal zeg maar. Enorme miniatuur tafereelen opgebouwd: maar nu zijn het wintersteden, met kerstbomen, treintjes, skischansen en sneeuwlandschappen, allemaal vrolijk en happy. Je kijkt je ogen uit. Maar het heeft niks meer met het christelijke Kerst van doen, natuurlijk.

Sommigen denken, dat de kerstboom eigenlijk ook een onchristelijk ding is, en in sommige kerkelijke kringen is die dan ook in de ban gedaan. Maar dat is helemaal niet zo. De kerstboom, van oorsprong een versierde en verlichte spar, is

een Duitse uitvinding uit de 16^e eeuw. En toen was Duitsland toch al zo'n 800 jaar christelijk. Luther, de kerkhervormer, zag de boom als een verwijzing naar de Boom van kennis van goed en kwaad uit het Paradijs, en de ballen in de boom weerspiegelden de vruchten die wel en die niet gegeten mochten worden, en de piek was een verwijzing naar de ster van Bethlehem. Het was de altijd groen blijvende boom, uit het boek Openbaring, symbool van Gods toekomst, Gods nieuwe wereld. Toch heeft het nog lang geduurd voordat ze in het Vaticaan de kerstboom accepteerden met Kerst: pas in 1962 kwam er daar één. Na het tweede vaticaanse concilie. Maar hij werd niet geweerd omdat ie heidens zou zijn, de kerstboom, maar omdat hij als protestantse nieuwlichterij werd gezien.

Kijk de kerstman, dat is een heel ander verhaal, zoals de veramerikanisering van onze volkscultuur na de tweede wereldoorlog sowies een verhaal apart is: van valentijnsdag, tot haloween, van black fryday tot happy christmas, vaderdag en moederdag, alles voor de commercie. In de kerstman zitten elementen van onze Sinterklaas, hij heet ook Santa Claus, maar ook van de noordamerikaanse sneeuw- en wintercultuur, met rendieren en sleeën enzovoort. Het is wat ze noemen een *invented tradition*, een kunstmatig gecreëerde traditie, en wel zoals die nu is in onze streken door het limonademerk Coca Cola. Daar zit echt niks christelijks meer in.

Ondertussen mag duidelijk zijn, dat we in de kerk het Kerstfeest vieren als het Christusfeest. Nu daagt het in het oosten, het licht schijnt overal. Dat is een bekend advenstlied, op weg naar Kerst.

Licht in de duisternis van ons leven. Jezus het Licht der wereld. Waarom is Hij dat? Omdat Hij gekomen is naar de aarde, God dichtbij, om zonde en dood te overwinnen, precies de twee duistere machten die ons leven op aarde zo enorm kunnen bepalen en ook kunnen beschadigen en stuk maken.

Dat is de pretentie van de kerk: dat zij leeft van dat Evangelie, van die blijde boodschap: er is troost voor de volken, troost voor jou en mij, troost die uitgaat boven een momentje van

vrede in het hier en nu, nee, deelgenoot te worden in een eeuwig leven. Gelukkig zijn onder een vredeskoning die eeuwig heersen zal. Wat een geweldige boodschap is dat.

Luisteren en zingen: Nu daagt het in het oosten

<https://www.youtube.com/watch?v=3eCB21FjgLc>

1 Nu daagt het in het oosten,
het licht schijnt overal:
Hij komt de volken troosten,
die eeuwig heersen zal.

2 De duisternis gaat wijken
van d'eeuwenlange nacht.
Een nieuwe dag gaat prijken
met ongekende pracht.

3 Zij, die gebonden zaten
in schaduw van de dood,
van God en mens verlaten –
begroeten 't morgenrood.

4 De zonne, voor wier stralen
het nacht'lijk duister zwicht,
en die zal zegepralen,
is Christus 't eeuwig licht!

5 Reeds daagt het in het oosten,
het licht schijnt overal:
Hij komt de volken troosten,
die eeuwig heersen zal.

Tenslotte: wat doen we ermee? Met het Evangelie van dat lied? Vol ongeloof onze luiken er voor sluiten, of laten we het toe in ons leven, dat God met ons van doen wil hebben als een liefdevolle en genadige God? En kunnen we het aan om dat weespiegelen in ons leven? Zoals Jezus het zei tegen zijn eerste volgelingen: ook jullie zijn licht voor de wereld, en wel als jullie mijn Licht doorgeven. Namelijk het licht van de liefde, en van

het geloof, en van de hoop, van de barmhartigheid en van de vrede.

Mensen hebben mij wel eens gevraagd een korte samenvatting te geven van het christelijke leven in de praktijk. Je kunt dan wijzen op het dubbelgebod van de liefde, of op de gulden regel van Jezus: behandel een ander zoals je zelf behandeld wil worden. Maar ik heb dan ook nogal eens verwezen naar een kinderversje. Het is de hele christelijke ethiek in een notendop. Het gaat zo: Jezus zegt dat Hij hier van ons verwacht, dat wij zijn als kaarsjes, brandend in de nacht. En Hij wenst dat ieder tot zijn ere schijn, jij in jouw klein hoekje en ik in 't mijn.

Ieder kan op een eigen manier een lichtje zijn. Misschien wel veel belangrijker dan al die lichtjes die we overal maar hebben opgehangen of hebben neergezet. En denk niet dat als je oud aan het worden bent, het dan niet meer kan. Het liedje zegt: het maakt niet uit, of het helder licht geeft of ook bijna niet.

Kijk, ik heb hier twee kaarsen bij me om het te illustreren. Ja de één is jong en fris en nog recht en lang, met nog een heel leven te gaan, en de ander is al toe aan het grijze gedeelte, als er al een stuk is opgebrand in ons leven, en je weet, mijn levensduur is niet meer zo lang, en mijn lichtje schijnt misschien lager dan die ander, die nog aan het begin staat. Maar als ik ze aansteek, geven ze alletwee licht. Dus hoe oud je ook bent, of hoe onbetekenend of zwak je je ook voelt, zet nooit je licht onder de korenmaat, zegt Jezus. Laat zijn licht over jouw leven mogen schijnen, ja laat het door jou heen mogen schijnen, om zo ook zelf een lichtje in deze wereld te zijn.

Luisteren en zingen: Jezus zegt dat Hij hier van ons verwacht

<https://www.youtube.com/watch?v=VnHAcLkY9P8>

1 Jezus zegt dat Hij hier van ons verwacht,
dat wij zijn als kaarsjes, brandend in de nacht
en Hij wenst dat ieder tot zijn ere schijn',
jij in jouw klein hoekje en ik in 't mijn.

2 Jezus zegt dat Hij ieders kaarsje ziet.
Of het helder licht geeft of ook bijna niet.
Hij ziet uit de Hemel of wij lichtjes zijn,
jij in jouw klein hoekje en ik in 't mijn.

3 Jezus zegt ons ook dat 't zo donker is.
Overal op aarde zond' en droefenis.
Laat ons dan in 't duister held're lichtjes zijn,
jij in jouw klein hoekje en ik in 't mijn.

Ik wens u allemaal heel goede Kerstdagen toe. God zegene u.